

ԳԱՅՐԵՆԻՔ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ կը հրատարակուի ամեն Շաբաթ օր: — Բաժանորդագրութեան պայմանն են Պօլսոյ եւ Գաւառաց համար քղրատարութեան ծախք միասին 50 դր: — Վեցամսեայն մէկ քառորդ Օսմ. ոսկի: — Ձեռքէ կը ծախուի 40 վարանի: — Ո եւ է գիր եւ նամակ պէտք է ուղղել առ Տէր-Խմբավոր Մ. Յ. ՄԷԼԻՔԵԱՆ, Մ. Սարբեան տպարանը, Մէրճան չար: շու Րիւշտի Էճէճաի խան քիւ 20:

Ա Ջ Դ

Հայրենիք լրագիրը որ Տպագրական Տեսչութեան կողմէ անպայման դադարման ենթարկեալ էր, Բարձրագոյն ներման արժանանալով, վերստին կսկսի հրատարակուիլ այսօր:

ՆԱՄՍԿԱՆԻ

Ի.

... Բարեկամ,

Յետ երկար լռութեան որ առաջ եկաւ Հայրենիքի դադարումէն. կուգամ վերստին խօսիլ և շարունակել իմ թղթակցութիւնս:

Ազգ. շրջանակի մէջ չը պատահեցան այնպիսի կարեւոր դէպքեր որ արժանի լինին Ազգ. տարեգրութեանց մէջ անցնելու, ի բաց առեալ մի քանի խնդիրներ որք բաւական տեղ գրաւեցին հրապարակի վրայ:

Ազգ. ժողովը նոր վարչութեամբ մը օժտեց Ազգը, որ կը բաղկանայ աւելի վաճառականաց և արուեստաւորաց դասէն: Սոքա ոչ այնքան փորձառութիւն որքան կորով ունին ազգային գոր-

ծունէութեան մէջ, հետեւաբար յուսալի է թէ պիտի կարենան գործել առանց յոգնելու և առանց ձանձրանալու, վասն զի պէտք է գիտնալ և համոզուիլ թէ Ազգ. վարչութեան, այդ ճիւղը (Քաղաքական Ժողովը) ունի բազմաթիւ դժուարութիւններ որոց առջև ընկրկիլ չէ այնքան մեղադրելի: Եւ սակայն պէտք է խոստովանիլ թէ նորընտիր Քաղ. Ժողովոյ մէջ չեն պակսիր փորձառու և բանգէտ անձինք որոնց գլուխը տաք ու պաղ անցեր, ամեն տեսակ հողմերու պատահեր են թէև իրենց պաշտօնավարած ժամանակը բոլորովին տարբեր է ներկայ ժամանակէն: Արդեօք այս պատճառաւ է բարեկամ որ Քաղ. Ժողովը տակաւին չկրցաւ համակերպիլ, երկու անգամ նիստ ըրաւ, և սակայն ներկայից թիւը եօթէն անդին չանցաւ, որով չ'կրցաւ բնաւ մեծամասնութիւն ունենալ: Եւ սակայն ասի այնքան դարմանալի չէ. քանի որ ժողովականաց երեքը բացակայ կը դրոշմուին մայրաքաղաքէս, երկուքն հրաժարած են. հետեւաբար մնացած անդամներով մեծամասնութիւն կազմել դժուարին է: Բայց ինչ որ ալ լինի, Ազգն ունի նոր Քաղ. Ժողով մը որ պիտի սկսի եթէ ոչ այսօր դէթ վաղը գործել: Արդէն իւր սեղանին վրայ ունի բազմաթիւ խնդիրներ որոց մի մասը եթէ ընթացիկ, գէթ ամենամեծ մաս մը կնճռալից կերակին: Խնդիրներ զորս մի հայեացքով, մի տեսութեամբ կարելի չէ լուծել, թէև լինին Արդոսի աչեր: Նորընտիր վար-

չուծիւնը իւր շատ մը պարտականութեանց հետ ունի նաև մեծ պարտականութիւն մը. այն է Ազգին յարաբերական վիճակին նոր ուղղութիւն մը տալ, զայն լաւ մշակել և բարւոքել ամեն կարելի միջոց ի գործ դնելով, հետևելով աւելի խելքի բան զգացման. աւելի հնաւանդ քաղաքականութեան քան նորաստիւթեան որ գրեթէ միշտ փաստաբեր եղած է:

Նորընտիր Վարչութիւնը անշուշտ պիտի կազմէ նաև Տեսուչ խորհուրդներ և Հոգաբարձութիւնները որք գրեթէ կը պակսէին իւր նախորդին օրով: Մի քանի տարիներէ հետէ Ազգը դժբաղդաբար չունեցաւ ոչ Վանօրէից խորհուրդ, ոչ Կոստանց հոգաբարձութիւն և ոչ Ելեւմտից հոգաբարձութիւն: Ազգն ունի բազմաթիւ վանքեր ուր որջացած են եկեղեցական և աշխարհական բռնաւորներ. այս պատուական հաստատութեանց եկամուտները ասոր անոր կոկորդը կը պարարեն և հեռու են բոլորովին Ազգին ծառայելէ: Այս վիճակին մէջ չեմք ունեցած Վանօրէից խորհուրդ, զոր Սահմանադրութեան հեղինակք դովելի նախատեսութեամբ խորհած և դրած են օրինաց մէջ: Կտակներն մեծ հարստութիւն մ'են Ազգին, և ո՛ր ազգային պաշտօնական մարմին անփոյթ կամ անտարբեր լինի կտակներու գոյութեան կամ պահպանութեան, այնպիսին չէ բարեկամ Ազգին: Ահա այս վիճակին մէջ կազմուած չէ Կոստանց հոգաբարձութիւն, հետևաբար չիկայ որոշ դիմ մը, օրէնք մը կտակներ սահմանելու և պահպանելու մասին. և եթէ կան իսկ, այդ ամենը թուղթի թղթերու կը նմանին: Յուսամք որ րեմն որ սահմանադրական պահանջմունք պիտի գործադրուին ներկայ Վարչութեան օրով:

Յորմէ հետէ մայրաքաղաքէս մեկնած է Տ. Յարութիւն Պատրիարք ի Ս. Երուսաղէմ, գործունէութեան նոր ասպարէզ մը բացուած է իւր առջև: Կարկուռեան հողի խնդրոյն լուծումէն և այդ հողին վրայ մի քանի շէնքեր կառուցանելէ վերջը այժմ սկսած է Ն. Սրբազնութիւն Ս. Փրկչի վանքը վերանորոգել. և այս մասին դիմած է ի Պօլիս մի քանի բարեպաշտ ազգայնոց դժասրտութեան յատուկ կոնդակաւ օրհնելով և դրամ հայցելով: Է՛հ բարեկամ, կոնդակները միայն օրհնութեան և քաջալերութեան համար սահմանուած չեն անշուշտ, բարձրաստիճան եկեղեցական մը կոնդակաւ ալ կարող է Ազգէն դրամ խնդրել. մանաւանդ երբ խնդիրը ամենակարևոր հաստատութեան մը շինութեան վրայ է: Տ. Յարութիւն Պատրիարք հէվալէներու խնդիրը գրեթէ յաջողութեամբ լուծեց, և եթէ պատահեցան ինչ ինչ դժուարութիւնք, այդ ամենքին բարձան, այնպէս

որ Երուսաղէմի վանքը իւր պարտուց գրեթէ կէսէն աւելի վճարած է այսօր, իսկ մնացորդին համար հարկ չկայ այլ ևս ի Պօլիս գեղերի, մեծատանց դրները բաղխել և ահագին շուինդ հանել: Ըսել կուզեմ թէ պարտուց մնացորդին համար Տ. Յարութիւն Պատրիարք և միաբանութիւն կարող են խորհիլ այնպիսի միջոցներ որք գիւրացընեն մնացորդ պարտուց վճարումը առանց ծանրանալու Պօլսոյ վրայ որ արդէն ծանր բեռեր ունի իւր շալակը:

Ազգ. Ժողովն իւր ներկայ շրջանին մէջ գործունէութեան ոգի և եռանդ չը ցցուց տակաւին, ի բաց առեալ մի քանի նիստեր որ Ազգ. Ժողովոյ բացման և Քաղ. Ժողովոյ ընտրութեան նուիրեցան. միւս նիստերը գրեթէ ապարդիւն եղան ցարդ, հին Քաղ. Ժողովը գնաց, նոր Քաղ. Ժողով մը եկաւ, բաւական ամիսներ անցան, և սակայն ելեւմտացոյցը չը քուէարկուեցաւ տակաւին: Եւ սակայն այս չի նշանակեր թէ կեդրոնական սնտուկը ելեւմտացոյցէ զուրկ է. — ոչ, Պատրիարքարանը արդէն գործադրած է ներկայացեալ ելեւմտացոյցը առանց սպասելու Ազգ. Ժողովոյ որոշման, հետևաբար բնաւ իրաւունք չկայ գանգատելու թէ ինչո՞ւ համար Ազգ. Ժողովը ելեւմտացոյց մը չէ քուէարկած մինչև ցարդ, քանի որ արդէն Ելեւմտացոյց մը կայ որ գործադրութեան մէջ է և որով կը մատակարարուի Ազգ. Պատրիարքարանը: Ի՞նչ ծիծաղելի բան:

Ներքին կանոնադրութիւնը որ հրատարակեան խնդիր մը դարձած էր Ազգ. Ժամար և յորում կառավարական միջամտու և Ժողովարանական չփոթութիւնք կը ծալուծելու և վերջնապէս կարգադրելու Յանձնաժողով մը կազմուեցաւ պաշտօն ուն. Ռուսիեան կանոնադրութեան այն կէտերը հաշտ չէին Սահմանադրութեան հետ, բախելով համաձայնեցնելու և կանոնադրու խնդիրը որ ի պահանջել հարկին Դամիկէսի նման կսպառնայր, և քար գալթակղութեամբ ձած էր, միանգամ ընդ միշտ բառնալ և ներկայ չփոթ վիճակէն ազատելու համար: Նաժողովն ընդ երկար աշխատեցաւ և պատրմի ծրագիր որ կրնար գոհացնել Ժողովը և դոյութիւնը պահպանել: Սակայն այս ծրտակաւին չը մարմնացաւ և հեռի է դեռ մանալէ, ըստ որում մեր Երեսփոխանք որք են Կաթողիկոսական, Պատրիարքական, Կրթալ. Ժողովոց ընտրութեան ներկայ գտնով մինչև իսկ պատգարակաւ կամ մահճօք հարկը պահանջէ, Կանոնադրութեան ծրագրի ճարանութեան բոլորովին անտարբեր են, և

որ եթէ՝ այս ընթացքը չարունակուի, հետեւանքը աղետարեր պիտի լինի նոյն իսկ Ազգ. Ժողովոյ գոյութեան պահպանման:

ՍՈՒՐ

1 Սեպտ. 1889

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴԱՍԵՐ

ՏՆԱԿԱՆ ԶԲԱՂՄԱՆՑ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Է.

«Կնոջ մը համար այնչափ կարևոր չէ՝ ուրիշ կըթուծուին մը որքան ձեռաց աշխատութեան առաւելութիւնք» կ'ըսէ Ռօլէն: Բաւական ընդհանրացած է կանանց մէջ այս վարժութիւնը, որ արդարեւ պատուարեր է իրենց:

Հին դարու մէջ նախամեծարելի ու յարգելի էին այն կանայք որ տնային այս զբաղմանց աւագ կարեւորութիւն կուտային: Նոյն իսկ անուանի կանայք յօժարակամ կ'ընէին այս աշխատութիւնը, որ ոմանց տաղտկալի, ստորին և անարգ կերևի, կարծելով թէ այդ բանը սպասուհեաց յատուկ է, բայց չէ՝ այնպէս:

Սառա՝ Հայր Աբրահամայ կիկն, հարուստ ու ընչաչառ տան մը մէջ, ուր բաղմաթիւ սպասաւորներ ու աղախիւներ իրեն կը ծառայէին, իր յատուկ ձեռքերով կերակուր կը պատրաստէր իւր հիւրերուն, ու անոնց ստրբերն կը լուար ըստ սովորութեան:

Ռերեկայ և Ռաքէլ՝ դեռ փափուկ հասակի մը մէջ, ջրով լեցուն ծանր սալիորներ ուսերնին զարկած աղբիւրէն կը վերադառնային:

7-8 տարի առաջ հայ գաւառի մը մէջ օր մը երբ պատուհանի մ'առջև նստած կը խոսակցէի տանտիրոջ հետ, հարցուցի նմա թէ «այս քաղքին ամենէն հարուստն ո՞վ է», պատասխանեց սա թէ «Պարոն Փ...ը, որոյ նման հարուստ Պօլտոյ մէջ հաղուագիւտ է» քանի մը ըրապէ ետք կրկնեց տանտէրը. «պատուհանը բաց, տես այդ հարուստին կիկն, որ կ'անցնի փողոցէն»: Զարմանքս մեծ եղաւ երբ տեսայ պարզ հագուստով կիկն մը որ ջրի խոշոր ռափոր մը ուսը զարկած աղբիւրէն ջուր կը կրէր:

Ալփինիուզ՝ փէացուց (Phéaciens) թագաւորը հիւրասիրութեան և տնային զբաղմանց կը վարժեցնէր իւր դուստրն ճիշդ արքայական շքեղութեամբ: Եթէ որ երիտասարդ իշխանուհին՝ Նո-

ղաքա երբէք չէր ամէնար, չէր շիկներ դետն երթալ ու լուալ իր ձեռքով ճերմակեղէնները: Գաւառաց մէջ այս գովելի սովորութիւնը պահած են մինչ ցարդ կանայք:

Ամրան ատեն ճերմակեղէնները և ուրիշ պէտք եղածները բեռնելով իրենց իշուկին վրայ, գետերու, ջրերու եզերք կը տանին լուանալու համար:

Ճամբորդութեանս ատեն ակնատես եղած եմ նոյն տեսակ եղելութեան մը: հարուստ տանտիրին մը իւր պարագայիւք գետին եզերքը մերկարադուկ կը ծեծէր քարէն վրայ թփսխով (գաւազան) իւր գորգերը ու ճերմակեղէնը: միջօրէին նստան կանանց մարգագետինին վրայ, ջրին եզերքը, ու դուարճութեամբ ճաշեցին, ինչ քաղցր տեսարան մ'էր աս:

Ասոնք մ'ջ բերելուս նպատակը, օրիորդներ, չը կարծէք թէ ըսել կուզեմ «աղբիւրէն ջուր կրեցէք, լուացքի համար դաշտերը դիմեցէք» ոչ երբէք: Գաւառներու և գիւղերու այդ կեանքերը մերինն չեն յարմարիր, այլ ինչ որ կրնաք կամ պարտականութիւնն՝ դէ ընել քաղաքացի տան մը մէջ, որ անարգանք և անպատուութիւն չը բերեր յայտ բարեկրթի մը, պարտաւոր էք առնել զայն առանց խորշելու և կարմրելու, ահա ասոնց մէջ են ձեր փառքն ու պատիւը:

Աստուածաշունչ Սուրբ գիրքը կը գծէ կնոջ պարտականութիւնը, և Հին Կտակարանը գովեստ կը կարդայ ընտանեաց լաւ մօրն ու տիրուհոյն:

Գաղղիացի երկու նշանաւոր ուսուցչուհիք՝ Տիկնայք Մէնթընօն և Քանրան կը պահանջէին ոչ միայն ասեղի և սովորական աշխատութիւնները ուսուցանել աղջկանց, այլ նաեւ խնայողական տրւնային մանրամասն զբաղումներն ևս: Ի մի բան կը պահանջէին որ լաւ սանտիկիւններ ըլլան Թրանսալի աղջկունք:

Գաղղիական երբեմն գիշերօթիկ վարժարանաց մէջ աշակերտուհիք կ'ուսանէին լաթ լուալ, անկողին շտկել, արգուկել, անոյ ճիւղել և այլն, տնային ամէն տեսակ զբաղումներով կը պարագլէին, կը ծառայէին ճաշարանը, ննջարանը, դասարանները կաւէին, չափահասները կը հագուեցնէին, կը հանուեցնէին պղտիկները և վերջապէս կը սորվեցնէին ինչ որ պարտէին գիտնալ: մինչև իսկ աշակերտուհեաց վարձատրութիւն կը նկատուէր այս տեսակ ծառայութիւններ տալ նոցա: Իբր պատիժ յանցաւորները շատ անգամ կը զրկուէին այս ծառայութիւնէն, ասոր համար կ'արտասուէին պատժեալները:

«Գործածեցէք զանոնք անպատճառ, կըսէր Տիկնայք Մէնթընօն, տան ծառայութեան մէջ վարժարանի մէջ ուսածը բաւական չէ, ըրէք զա-

նոնք տանտիկններ, աշխատասեր, ճշդագահ և մաքրասեր. պէտք է սորվին աւելի, մաքրել, անկողին շինել, եփել, թափել և այլն.

«Բոլոր այս հանգամանաց մէջ պիտի վարձատրուին նոքա ամենէն խելացիներէն իսկ. այս կըրթութեանց տէր աղջկունք տան մը սքանչելի տանտիկններ, մայրերն պիտի ըլլան, պատուական ընտանիքներ պիտի կազմեն. այրի աղքատ մայր մը յաճախ իր օրերը կ'անցնէ աշխատութեամբ ապրեցնելու համար իր որբերը, որչա՛ն դժբաղդ պիտի ըլլայ նա երբ զուրկ ըլլայ վերոյ թուեալ հանգամանքներէն. խնայող տան մէջ ապրողը շատ երջանիկ է»:

Հոչակաւոր ուսուցչուհի Տիկին Քանքան կանուխէն կը վարժեցնէր իր սանուհիները տնտեսագիտական աշխատութեանց, անոնք յաջողակ էին կարի տեսակներուն մէջ, իրենց ձեռքով կը կարէին շրջագրեստին, շապիկին և այլն, կ'ալէին դասարանները, կը ծառայէին սեղանին վրայ, վարժարանի ծախքին կ'արձանագրէին, տնական տօմարակալութիւնը ուսած էին. նշանաւոր ուսուցչուհին կը ցաւէր որ իր ատենը հասարակաց կրթութիւնը չէր ներեր պարագեցնել զաշակերտս մանրամասն զբաղմանց, այսինքն լուացք ընելու, արդուկելու, օշարակ շինելու, անոյլ եփելու ևն որովհետեւ, կ'ըսէր, այս աշխատութիւնները բաղմաց քով կարեւորութիւն չունին ու պիտի սկսին զմեզ մեղադրել:

Օրիորդ տը Վէրիէօ որ երեւելի կ'ին մեղաւ. այս նիւթին վրայ նշանաւոր կտորներ գրած է. «կարծեմ թէ, կ'ըսէ, միջոցներ չեն պակսիր ի կարգին ուսուցանել աշակերտաց տան մէջ և անկէ դուրս եղած գործերն, որք կը վարժեցնեն զօրիորդս առանին տնտեսութեան. բաւական չէ միայն տեսականը այլ նաեւ գործնականն»: Խոնարհաբար խորհուրդ կուտամք հայ դաստիարակուհեաց որ կարելիութեան սահմանին մէջ իրենց աշակերտուհիները վարժեցնեն պարագայ միջոցներու մէջ դասարանները մաքրելու աւելելու, զարդարելու, փոքրերուն օգնելու, կարի, ձեռի և այլն. վարժարանի մէջ ծառայող տնտեսաց, տնտեսուհեաց գործերն թող թեթեւցնեն, նոցա օրհնութիւնն ստանալու համար:

Ո՛րքան խօսուի, ո՛րքան դուռի ասոնց վրայ, դարձեալ այնչափ չը նպաստեր աղջկանց. Դպրոցական արձակուրդներէն տիրուհիք օգուտ կրնան քաղել իրենց զաւակներուն առանին տնտեսութեան գործնական դասերը տալու համար, որով օրըստօրէ իրենց բեռն ալ պիտի թեթեւայ, տան մէջ տիրուհւոյն բացակայութիւնն աննշմարելի պիտի ըլլայ:

Կը պատուիրեմք որ մարք այս վարժութիւն-

ներն ընել տուած ատենին խստութեամբ չը վարուին անոնց հետ, այլ քաղցրութեամբ, որոյ վրայ պիտի խօսիմ ուրիշ դասի մը:

Մեր օրերու մէջ այժմ Եւրոպական վարժարանաց մէջ այս գիտութեան տեսականին հետ մէկտեղ կ'ուսուցուի նաեւ գործնականը, հաւասարապէս կ'ընտանեցնեն երիտասարդուհիները ծառայական խնամոց, որ վայելչութիւն մը կուտայ իրենց առած ուսումներնուն, քանի որ այս կարգի վարժարանք կը պակսին Հայոց մէջ, մարք, դաստիարակուհիք և խնամակալուհիք մեծ պարտականութիւններ ունին իրենց սանուհեաց կըրթութեան մէջ, ու պատասխանատուութիւն մը ապագայ սերնդեան առջև:

Փարնան գեղեցիկ օրերու ատեն պարտէզներու մէջ հողերու վրայ դանոնք աշխատցնել մեծ զուարճութիւն ու առողջութիւն է, բոյսերու, տունկերու, ծաղիկներու, ածուներու հոգ տանելու է, խնամել սորվեցնելու է տունկերն ու բոյսերն. ձաշարանի, մառանի և հիւրանոցի մէջ ծառայելու, արմտիք, մրգեղէնք, բանջարեղէնք պահպանելու, թթուտ (թուրչի) պատրաստելու կերպերն պէտք է կանխաւ ուսուցանել մանրամասնօրէն:

Բոլոր այս աշխատութիւններն կրթական դասեր են, աշխատութեամբ առողջ պիտի ըլլայ, պիտի գեղեցկանայ կինն, ծուլութենէ ծաղած մոլութիւններ խոյս պիտի տան, պիտի ուսանի իրադրութիւնն որ բաւական նիւթեր պիտի մատակարարէ իրեն՝ գրելու ու օգտակար խօսելու: Գործնական փորձերով աւանդ սերէն կարեւորը չըկայ:

Ն. ՊԵ

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Փարիզի Արուեստահանդիսին առթ. քական մեծագոյն դէպքը պիտի լինի Ռհաթառանգին այցելութիւնն:

Այս Արուեստահանդէս արդէն 15 ցելութիւններ ընդունեց, մինչ 1878ի 1 հանդէսն հազիւ եօթն ու կէս միլիոն թիւներ ընդունած էր: Այս հսկայ յաւթէ բան մը կը պակսէր, այն ալ Եւ ծագոյն Միապետութեանց միոյն ներկայցելութիւնն էր:

Փարիզէ կը հեռագրուի թէ Փրանս բաքաղաքին ժողովուրդը մեծաւ բերկ

ընդունած է Ձարեւիչին այցելութեան աւերտին, և կը պատրաստուի սիրալիր և միանգամայն հոյակապ ընդունելութիւն մ'ընել Ռուսիոյ դահաժառանգ կայսրորդուին: Մինչեւ իսկ կ'ըստուի թէ Ձարեւիչը կառախմբէն ելնելուն և կառք նստելուն պէս, Փարիզցի ժողովուրդը պիտի քակէ իշխանական կառքին ձիերն, զոր իւր ուսերուն վրայ պիտի քաշէ տանի մինչև Ռուսիոյ դեսպանատունն: Աննկարագրելի է զայրոյթն որ կ'արտայայտի Գերմանիոյ մէջ՝ ի լուր այս փրանքեւուս պատահական ցոյցերու: Ֆրանսացիներն ալ, իրենց դարաւոր թշնամիները զայրացնելու պատեհութիւն մը գտած, կ'երևի թէ բան մը պակաս չպիտի թողուն:

—Նաթալի թագուհի միտքը դրած է Պելլրատ վերադառնալ, ուր բարեկամուհւոյ մը տան մէջ պիտի բնակի: Պելլրատի ժողովուրդը կը պատրաստուի եռանդալից և շքեղ ընդունելութիւն մ'ընել Թագուհւոյն, որում կառավարութիւնն ևս թոյլ պիտի տայ տեսակցել Ալեքսանդր թագաւորին հետ: Կառավարութիւնը պաշտօնական հանդէս չպիտի ընէ, բայց ժողովուրդը պատի կազմէ լուսավառութիւններ, ջահագնացութիւններ, հրախաղութիւններ, և Պելլրատի տիկնայք գեղեցիկ նուէրներ պիտի բերեն, նաև ճոխապէս զարդարեալ հանրագիր մը շնորհաւորութեան և բարեգալստեան:

—Վեհ. Սուլթանը նոր հրամաններ զրկել տուած է Պաղտատի, Մուսուլի և վարսկեալ ուսց կուսակալներուն որ ամենախիստ նենք ի գործ դնել տան, արդիւելու ուհասին ճարակումը:

«Դէօու» կ'իմանայ թէ Ֆէնէրի Պաա-ի երկու ժողովներն անցեալ շաբաթ սկիան տուեր են Ամեն. Դիոնէսիոս Ն. Ամենապատուութիւն, չուզելով ի երկու ժողովոց հրաժարականը, քի հրաժարիլ՝ եթէ իւր խնդիրքները ան չառնուին:

այս վիճակին մէջ են, եւ, այս միառութիւ, Ն. Ամենապատուութիւն աց:

բականի ֆրանսական նաւատորմն, տարուածեամբ դեր-ժովակալ Ալքիէի, Սելանիկէն Զմիւռնիա հասեր է: Թիւն մը քարափին վրայէն կէցցէր է այդ գեղեցիկ նաւատորմն, որ աւային արուեստին ամենէն կատարը: Նաւատորմը կը բաղկանայ հինգ

յսերական Պանքային օգնական-տնօսս չորեքշաբթի իրիկուն անձնա-

պան եղաւ ի Բերա: Այս լուր մեծ սրտայուզութիւն յառաջ բերած է բոլոր հրապարակին վրայ, և նոյն իրիկունէ լուրը հեռագրաւ տարածուած էր մայրաքաղաքիս գլխաւոր կեդրոնները: Անձնապատուութիւնը տեղի ունեցած է հեռեւեալ պարագայից մէջ:

Պ. Ֆոն Հաս նոյն իրիկուն Բերա կ'ելլէ Օսմ. Կայսերական Պանքային քննիչ Պ. Բոխի հետ եւ թէվիէ-Պաչիի կողմը պառլամէն կ'ընէ ի միասին: Պ. Բոք դիտելով որ իր ուղեկիցն անհանդիստ վիճակ մ'ունի, իր տունը կը տանի զնա, Օթէլ Րուայեալի դէմ, Զրի ընկերութեան նախկին կեդրոնատեղին, և կ'ըսէ որ պէտք է բժիշկ մը բերել տալ: Պ. Ֆոն Հաս կը մերժէ, այլ բարեկամն առանց ի նկատ առնելու զայս, դուրս կ'ելլէ երթալու բերելու համար Տօքթօու Տըլաքուրի: Ծիշդ այդ միջոցին Պ. Ֆոն Հաս չորրորդ յարկի պատուհանէն ինքզինքը վար կը նետէ, Յունաց եկեղեցւոյն բակին մէջ: Զորս կողմէն օգնութեան կը փութան, այլ դիակը միայն կրնան վերցնել անկենդան: մահը շանթահարիչ եղած էր: մարմինը չէր ջախջախուած, բացի գլխէն միայն, և ուղեղը դուրս կը հոսէր արիւնշաղախ:

Անմիջապէս լուր կը տրուի գերմանական հիւպատոսին որ կուգայ կատարել օրինական ձեւակերպութիւններն, և մարմինը կը փոխադրուի գերմանական հիւանդանոցը:

Պ. Ֆոն Հաս տան և վեց տարիէ հետե կը վարէր իր օգնական-տնօրէնի պաշտօնը Օսմ. Պանքային մէջ: 1873ին, Պէրութի մասնաճիւղի տնօրէնութենէն կոչուած էր իր արդի պաշտօնին գլուխը: Վերջերս իսկ անպաշտօն կերպիւ լուր ըստացած էր թէ տնօրէն եղած է Պանքային մէջ:

Անձնապատուութեան շարժառիթն յայտնի չէ ճշգրտապէս: Ստոյգ է սակայն թէ Պ. Ֆոն Հասի բոլոր գործերը կարգին էին Պանքային մէջ, և թէ իւր պաշտօնին վերաբերեալ ու է բան մը շարժառիթ չէ եղած իւր այս յուսահատական արարքին: Իր բարեկամները կը դիտէին միայն քանի մը օրէ ի վեր թէ անհանդիստ և վրդովեալ դիրք մը ունէր: Դեռ երեքշաբթի օր, միջօրէին, թէև օդը տաք չէր բնաւ, տեսած էին զինքն որ յորդառատ կը քրտնէր և անձկութիւն մը կար դէմքին վրայ: Պ. Ֆոն Հաս բաւական ժամանակէ ի վեր կը տառապէր երկկամանց ծանր հիւանդութենէ մը:

Հինգշաբթի օր թաղումը կատարեցաւ մեծ հանդիսիւ: Պ. Ֆոն Հասի վրայէն երկու նամակ ելած է որով անձնապատուութեան դիմելը կը յայտնէ:

—Պրուսիի օսմանեան դեսպանատան զինուորական կցորդ Շէրիֆ պէյ, որդի արտաքին դորժոց նախարար Վսեմ. Սայիտ փաշայի, հրաման

ստացած է Բարիզ երթալ ներկայ գտնուելու համար ֆրանսական բանակին աշխանային ռազմավոր-
ձերուն։

—Նախընթաց գիշեր ի Բերա Կալաթա Սէ-
րայի բաղնիքին շրջակայ տանց միոյն առջև անծա-
նօթ անձ մը դաշոյնով վերաւորեց Ատլիէի քա-
տուղարներէն Խալիտ Էֆէնտին և խոյս տուաւ։
Խալիտ Էֆէնտին, թէև չէ ճանչցած այդ անծանո-
թը, սակայն տեսած է թէ գլխարկաւոր կարճա-
հասակ մարդ մ'էր։ Վերաւորեալն երեքշաբթի օր
մեռաւ իւր առած վէրքէն։ Ռատիկանութիւնը տե-
ղեկանալով որ վերաւորողը սիրահարն է այն կնոջ,
որոյ տան առջև ոճիրը կատարուած էր, կինը
ձերբակալեց և հարցաքննութեան ձեռնարկեց։

—Խաբերայ մը անցեալ օր ի Պոլիս Էֆկի Զապ-
թիլէի մօտ դարբինի մը խանութը երթալով կ'ըսէ
թէ 50-60ի չափ արծաթ քարպոններ ունի զորս
օսմանեան ոսկւոյ հետ փոխանակել կ'ուզէ առանց
լուծայափոխի մը դիմելու, Խաբերայն իւրաքան-
չիւր ոսկիի համար մէկ քանի զրուշ շահ ցուցնե-
լով կը շլացնէ դարբինը, որ քառապոններու կեղծ
չըլլալը հաստատելէ յետոյ, 50 ոսկի կը հանէ խա-
բերային յանձնելու։ Սա թաշկինակ մը կը հանէ,
ոսկիները մէջը կը լեցնէ և դարբինէն պարկ մը
կ'ուզէ քառապոնները դնելու համար։ Դարբինը
պարկ գտնելու համար զբաղած պահուն խաբե-
րան իւր գրպանէն ուրիշ լեցուն թաշկինակ մը
հանելով ոսկին պարունակող թաշկինակին տեղ կը
դնէ և միւս թաշկինակը դրպանին մէջ կը զետե-
ղէ։ Այդ անծանօթը դարբինին տուած պարկն
առնելով քառապոնները բերելու համար կը մեկնի և
այլ ևս չը վերադառնար։ Կըսուի թէ խաբերայն
պարսկաստանցի հայ մ'է, որ տակաւին բանտէն
նոր ելած էր։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐՆԵՐ

Կը յիշեն ընթերցողք թէ Նիկոմիդիոյ Առաջ-
նորդ Գեր. Ստեփաննոս Եպիսկոպոս Յովակիմեան
ձանձրանալով մի քանի անձանց կողմէ իրեն դէմ
յարուցած արդելքներէն եւ դժուարութիւններէն,
հրաժարած էր Նիկոմիդիոյ Առաջնորդութենէն։
Տեղւոյն Գաւառական Ընդհ. Ժողովը գնահատե-
լով իւր առաջնորդին քսանամեայ ծառայութիւն-
քը, նորա հրաժարականը մերժեց եւ յատուկ
պատուիրակութեան մը միջոցաւ խնդրեց ի որ իւր
հրաժարականը ետ առնու։

Շատ ցաւալի է որ մի քանի խռովայող անձինք

անձնական կրիւք եւ հակառակութեամբ խռովե-
ցին Նիկոմիդիոյ խաղաղ վիճակը եւ պատճառ ե-
ղան զանազան վնասուց, որոց համար պատասխա-
նատու պիտի մնան Նիկոմիդիոյ հանրութեան առ-
ջեւ։

Գեր. Մաղաքիա Եպիսկոպոս Օրմանեան որ
իրբեւ լիազօր քննիչ Ատաբաղար զրկուած էր, մի
քանի շաբաթ անդ մնալէ եւ ինչ ինչ կարգադրու-
թիւններ ընելէ վերջը մայրաքաղաքս վերադար-
ցաւ։

Կ'երեւի թէ Նորին Սրբազնութեան պաշտօնա-
վարութիւնը սպասուած արդիւնքը չէ ունեցեր։

Սերաստիոյ Առաջնորդ Գեր. Պետրոս Եպիս-
կոպոս թէեւ հեռագրաւ հրաժարած էր, սակայն
Ամեն. Ս. Պատրիարք Հայրը չընդունեց նմա հը-
րաժարականը եւ յանձնարարեց նորա որ շարու-
նակէ իւր պաշտօնը, ըստ որում Պատրիարքարանը
գ'հ է իւր պաշտօնավարութենէն։

Վեհ. Սուլթանը Տպագրական գրասենեկի
առաջին քարտուղար Պարնասեան Ազնու. Պօղոս
Էֆէնտիի բարեհաճեցաւ Կ. Մէծիոյի պատուա-
նշան շնորհել։

Նորընտիր Քաղ. Ժողովը իւր առաջին նիստը
ըրաւ երէկ ի Ղալաթիա ընդ Նախագահութեամբ
Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր. Ներկայ էին ութը ան-
դամք։

Ժողովը նախ իւր գիւտնը կազմեց հետեւեալ
կերպով.

Դարբիէլ Էֆ. Նորատունկեան	Ա. Ատենապետ
Անտօն » Հաճեան	Բ. Ատենապետ
Մկրտիչ » Մանուկեան	Ա. Ատենադպիր
Յովհաննէս » Կրճիկեան	Բ. Ատենադպիր

Ժողովը ինչ ինչ խնդիրներով ևս զբաղեցաւ։

Վսեմ. Դարբիէլ Էֆ. Նորատունկեան միշտ
կը պնդէ իւր հրաժարականին վրայ։

Կրօնական Ժողովը սկսած է կանոնաւորապէս
գումարիլ յորմէ հետէ իւր Ատենապետ Սրբազանը
երուսաղէմէն մայրաքաղաքս վերադարձաւ։

Գեր. Նար-Պէյ Սրբազանի ի Զմիւռնիա այցե-
լութեան առթիւ երկար թղթակցութիւն մը ղըր-
կուած է մեզ, սակայն նորա պարունակութիւնը
բաւականէն աւելի գայթակղիչ լինելով արժան չը
դատեցաք հրատարակել։

Զմիւռնիոյ Պատրիարքական Փոխանորդ Այ-
վազեան Արժանապատիւ Տ. Յովսէփ վարդա-
պետ որ մի քանի շաբաթէ ի վեր մայրաքա-
ղաքս կը գտնուէր. Պէօլիւքտէրէի Ռուսական ե-

կեղեցին յետոյ Դեսպանատուն ներկայացաւ Ռուսիոյ վեհ. Կայսեր ծննդեան դարեղարձը չնորհաւորելու համար ի դիմաց Ս. Պատրիարք Հօր:

Տ. Յովսէփ վարդապետ Այվազեան այս շարթու Զմիւռնիա ուղևորեցաւ:

Եկեղեցական վարժարանն ընդունուիլ ուզող աշակերտք յառաջիկայ երկուշաբթի օր պիտի որոշուին յատուկ քննութիւն մ'անցնելէ վերջը: Վարժարանի բացման հանդէսը պիտի կատարուի Ս. Խաչի տօնին Արմաշու վանուց մէջ, ուր ներկայ պիտի գտնուին Խնամակալութեան անդամք, Գեր. Օրմանեան Սրբազան վարժարանի տեսչութեան հետ պիտի վարէ նաև Արմաշու Վանահայրութեան պաշտօնը իբրև Փոխանորդ Ս. Պատրիարքին: Օրմանեան Սրբազան ի մօտոյ պիտի մեկնի Արմաշու խտագնացութեան ներկայ գտնուելու համար: Դասերը պիտի սկսին Ս. Խաչի տօնէն անմիջապէս վերջը:

Աշրգեան Կտակի և Սանատարեան վարժարանի

յանձնաժողովներն չորեքշաբթի օր առանձինն գումարեցան Ղալաթիոյ խորհրդարանը ընդ Նախագահութեամբ Ս. Պատրիարք Հօր:

Սանատարեան վարժարանը ի մօտոյ պիտի փոխադրուի ի Խարբերդ:

Կրօն. Ժողովը Կարնոյ Առաջնորդ. ընտրելէաց ցանկ մը պատրաստեց և զայն Կարնոյ Առաջնորդական Տեղապահին ղրկելով հրահանգ տուաւ որ Գաւառական Ընդհանուր Ժողով գումարելով Առաջնորդական ընտրութիւն կատարել տայ պատրաստեալ ցանկին վրայ:

Ազգ. Վարչութիւնը Զմիւռնիոյ Պատրիարքական Փոխանորդ Այվազեան Արթ. Տ. Յովսէփ վարդապետի ալ հրահանգ տուեր է որ մինչև մէկ ամիս Առաջնորդի ընտրութիւն կատարէ. սակայն մեր մասնաւոր տեղեկութեանց նայելով, Զմիւռնիոյ Գաւառական Ժողովը Առաջնորդի ընտրութեան մէջ աճապարանօք գործելու տրամադիր չ'երեւիր:

— 174 —

Այլ ևս չկրցի դիմանալ. շուտով տուն դարձայ. Հայկանուշ այդ օր խիստ

ուարին է ծննդեան վայրն առանց արտասուելի... ամեն անհատի համար մի- զօրութիւնն ունի որ յաշէ'...

պէ լուեկեայն մնալէ վերջը տունիք Հայկանուշի ծնող. ամենքնիս ալ այդ օր սուեցինք...

որաստ էր. ես, Հայկատարիմ սպասուհին՝ Կատու կառքը հեռանալ սկը- ըէ ա'իս մը կորզելով...

ալ ձգեցի Խրիսթովիչի ... , տարաբաղդ Մարի- վարագոյրներն սեա'ւ

րցինք և Պօլիս հասանք ս. զմեզ դիմաւորելով իւր առաջնորդեց:

ընդարձակ պարտէզով ուն մ'է. զարդարուած օք. Հայկանուշ շատ սիրեց

— 175 —

այս տունն. դիրքն ալ սքանչելի է. բարձր դիրք ունեցող հողի վրայ միայն հօրս տունը կայ. միւս տուները շատ հեռու են...

Գիշերն շատ հանգիստ անցուցինք:

Ինչպէս նկարագրեմ այն երջանկաւէտ, գեղածիծաղ և հաճոյալից օրերը զորս աստ կանցունեմք. ամեն առաւօտ Հայկանուշի հետ կանուխ կելլեմք և մօտակայ դաշտերն ու պարտէզներն և կամ Քեաղըտ-խանէ կիջնեմք որ սքանչելի զբօսավայր մ'է (Պօլսոյ վրայ գրեւ չեմ ուզեր. միայն Զիլինկիբեանի «ուղեւորութիւն ի Կ. Պօլիս» անուն գրքէն հատ մը կը խրկեմ. կրնաս քիչ շատ գաղափար կազմել Պօլսոյ վրայ) առաւօտեան շաղէն ու ցօղէն թրջած կանաչ խոտերու վրայ վազելով ու ցատկելով անմեղօրէն ժամանակ կ'անցունեմք. երբ կէս օր լինի տուն կը վերադառնամք և Կատեայի պատրաստած սեղանը կը նըստինք մեծ ախորժով ճաշելու և յետոյ Հայկանուշ դաշնակի առջև նստելով անուշ կը տորներ կը նուագէ և կամ ամենէն աւելի սիրած մէկ գերբը կը կարդայ և ես ալ մօրիկ կընեմ... երանութիւն մը զգալով երբեմն սիրային յիշատակներ կը զարթնուն

Սոյն ֆոնդի մասին Գրական Բառարանի համառակ իւր փոքր ծաւային ու համեմատ գնոյն՝ կը պարունակէ գրեթէ մեծ բառագրոց չափ բառ եւ ոճ։ Անձուկ միջոցի մէջ հեղինակն յաջողած է յաճախ ղետեղել աշխարհաբար բառերուն եւ ոճերուն քով՝ գրաբար համանիշներն ալ, որք անհրաժեշտ են մատենագրական գործոց թարգմանիչներուն։ Ի հարկի բառերուն տաճկերէններն ալ գրուած են, որպէս եւ անկանոն արտասանութիւնք։

Սոյն նիւթական ու բարոյական առաւելութիւններէն զատ՝ կարեւոր թերի մ'ալ կը ընու Գրական Բառագիրքս, որուն կցուած է պատմական, աշխարհագրական ու դիցարանական անուանց բառարան մը։ Բառագիրքսին վերնագրեալ հատուած մ'ալ՝ ուր համառօտիւ կ'աւանդուին բառակազմութեան կանոնք՝ եղական գործ մը կը կացուցանէ Գրական Ծռանսահայ Բառագիրքը։

Գինն է միայն 12 դահեկան։

Կազմեալ Անգղիական հաստատուն կազմով

ՆՈՐ ԱՂՈԹԱԳԻՐՔ

ՊԱՂՏԱՏԼԵԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Համառօտ եւ փոքրիկ Աղթագիրք մը որ շատ յարմարութիւն ունի ընտանեաց համար եկեղեցւոյ մէջ գործածելու, եւ կը պարունակէ օրուան ամբողջ աղթքներն։

ՏԵՐ-ԻՄԱՍԳԻՐ

Մ. Յ. ՄԷԼԻՔԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ—Մ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

— 176 —

մեր մտաց մէջ և անոր վրայ խօսելով պահ մը կը մոռնանք մեր ներկայն....

«Հրեշտակներն թերեւս նախանձին մեր այս երանութեան վրայ....

«Մարիեայի մահահոտ գրութիւնը... նամակին մէջ ներփակեալ պիտի գտնէք. կարդացէք և «կեանքի գաղտնիք»ը լուծել ջանացէք....

«Հայկանուշ իւր ջերմ բարեկերպ ձեզ կը մատուցանէ։

ՎԱՀԱՆ ԲԱՅԱՅԵՐՈՒՆԻ

«Պաշտելիք իմ Վահան

«Ինչ որ յազուրդ գտած է, նա յաւիտենական է», Մնաս բարեալ....

Այո՛, մնաս բարեով կ'սկսիմ գիրք, մահուան դատաւճիռ... կարի ցաւով կը գրեմ այս մնաս բարեն. անգութ երկինք զբացաւ ինձ այն վերջին երջանկութիւնը որ գէթ բաղկացրէ մէջ ըսէի «մնաս բարեալ Վահան».... Աւա՛ղ ու աւա՛ղ... անագութեան բաղդը մեր վրայ, ժպտեցաւ կարի գրծունձ ժպիտով մը... ալ որ և է յոյս չմնաց։

— 173 —

«Մարիեայի ուրուականը իւր արտասուածութեամբ և տխրագոյնիկ ժպիտով ինձ տեսնուեցաւ.... սարսափեցայ, ինձ այնպէս թուեցաւ թէ կիսամերկ թեւերը բացած զիս վերջին անգամ մ'ալ ըլլալով գրկեց... և գերեզմանական ձայն մը լսեցի եղաւ ականջներուս,

— Ա՛հ... գրկացրէ մէջ աւանդեմ հոգիս....

Այս ձայնը ահաբեկած էր զիս, տակաւին չեմ կրնար հաւատալ ըսածիս և տեսածիս. երբ յիշեմ կրկին սարսուռ կ'գայ վրաս. մէկ ժամի չափ անզգայ մնալէ վերջ ինքզինքս գտայ....

«Վա՛հ թշուառ Մարիեա, մահուանդ միակ պատճառն ես եղայ, ներէ՛ ինձ յայտնենականութեան մէջ... աշխարհիս վերայ վաղաթառամ ծաղկի մը պէս բուրդով ժամանակէն առաջ թփնեցար. արմուռաղէլ» (1) մ'եղար....

(1) Մի տեսակ քառաթեւեան փոքր ճէ՛ր մ'է որ առաւօտուն կը ծնի եւ երկկոյնեան դէմ կը մեռնի. մի օրուան կեանք ունի։